

7. Рагойша В. П. Паэтычны слоўнік. 3-е выд., дапрац. і дапоўн. / В. П. Рагойша. Мінск: Беларуская навука, 2004. С. 576.
8. Рагойша В. П. Верш. Паэзія: энцыклапедычны даведнік / В. П. Рагойша. Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2020. С. 472.
9. Рагойша В. П. Беларуская поэзія ХХ стагоддзя ў кантэксце восточнославянскіх літаратур (типалогія, рэцепцыя, мастацтва перакладу): авторэф. дис. ... д-ра філал. наук: 10.01.02 / В. П. Рагойша. Москва: Ін-т светавой літ. ім. А. М. Горькага РАН, 1993. С. 92.
10. Рагойша В. П. Навука вершавання: Эксперымент. дапам. на выбар для вучняў 11–12 класаў... / В. П. Рагойша. Мінск: Беллітфонд, 2004. С. 240.
11. Рагойша В. П. Уводзіны ў літаратуразнаўства. Вершаванне: Курс лекцый / В. П. Рагойша. Мінск: БДУ, 2002. С. 140.
12. Рагойша В. П. Уводзіны ў літаратуразнаўства: Вершаванне: Вучэб.-метадыч. комплекс для студэнтаў філалагіч. факультэта / В. П. Рагойша. Мінск: БДУ, 2004. С. 120.
13. Рагойша В. П. Асновы вершавання / В. П. Рагойша. Мінск: Выдавецкі дом «Звязда», 2013. С. 240.
14. Рагойша В. П. Уводзіны ў літаратуразнаўства: вучэб. дапам. У 2 ч. Ч. 2. Паэтыка. Тэорыя літаратурнага працэсу / В. П. Рагойша, М. П. Кенька, Т. А. Марозава; пад рэд. праф. В. П. Рагойшы. Мінск: БДУ. С. 115–164.
15. Рагойша В. П. Мой Трыглаў: Кніга пра Янку Купалу, Якуба Коласа і Максіма Багдановіча / В. П. Рагойша. Мінск: Кнігазбор, 2012. С. 340.

УЗОРЫ СЯМЕЙНАЙ ЭМПАТЫ, АБО ПСІХАЛОГІЯ МІЖНАЦЫЯНАЛЬНАГА ШЛЮБУ

Т. В. Кабржыцкая

*Кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
заслужаны работнік БДУ;
tkobrzycka@gmail.com*

У артыкуле Тацыяны Вячаславаўны Кабржыцкай, жонкі В. П. Рагойшы, разглядаюцца асаблівасці сямейнай эмпатыі, прадвызначанай псіхалогіяй міжнацыянальнага – беларуска-ўкраінскага – шлюбу, што адбыўся ў Ракаве (Валожынскі раён Мінскай вобласці) 55 год таму назад. Асноўная ўвага звернута на яркія моманты жыцця сям’і Рагойшаў-Кабржыцкіх на лецішчы ў Моньках (каля Ракава; 1980–1985), узаемаадносін паміж родзічамі, сябрамі, прынцыпах выхавання дзяцей, праблемах экалогіі і інш.

Ключавыя словы: сямейная эмпатыя; міжнацыянальны шлюб; Ракаў; Монькі; родзічы; сябры; выхаванне дзяцей; экалогія.

2022 год юбілейны не толькі для Вячаслава Пятровіча Рагойшы, які сустракае сваё высокае 80-годдзе. Светлым настроем поўніцца лічба 55: 55 гадоў сямейнага жыцця юбіляра. Вельмі важкая лічба, падзея, што зазвычай характарызуецца ў шматлікіх культурах пад знакам ізумруда, каштоўнага каменя, які яшчэ з часоў цара Саламона традыцыйна сімвалізуе духоўны пачатак. Ізумруд – санскрыцкая назва «ізмарагд» – выступае сведчаннем надзейнасці, гармоніі і справядлівасці. Яго магічная здольнасць – спрыяць пазнанню мудрасці свету. Ён, як у чароўным лустэрку, можа паказваць усё папярэдняе жыццё чалавека.

Углядаючыся праз прызму каштоўнага магічнага ізмарагду ў вехі нашага сямейнага жыцця, найперш адзначу: наш шлюб міжнацыянальны. У гэтым яго найбольшая асаблівасць, вышэйшая адказнасць сужэнцаў не толькі на асабістым, але і на шырэйшых грамадскіх узроўнях. Бо малады ўраджэнец Беларусі запрасіў пад вянец маладою, народжаную ва Украіне. Гэтай падзеі нашы сябры адразу ж надалі высокі статус

«Вяселля веку»! Уладзімір Караткевіч, ад свайго імя і ўсіх шматлікіх гасцей вяселля, прасіў у Бога бласлаўлення маладажонам. «Маю аб вечным і адзіным: // Хай пчасным будзе на вякі // Шлюб Беларусі й Украіны, // Шлюб Львова й Іслачы ракі», – усхвалявана прамовіў наш сябар за святочным сталом, агучыўшы свой верш «Эпіталама Таццяне і Славе», напісаны адмыслова ў час вяселля [1, с. 246]. Згаданая ў эпіталаме крынічная бруістая рака Іслач атаясамліваецца ў творчай уяве Караткевіча са старажытным слаўным беларускім мястэчкам Ракавам, дзе 80 год таму нарадзіўся наш сённяшні юбіляр, дзе 55 год таму адбывалася тое «Вяселле веку», што сёння атрымлівае паэтычна-ўзнёслае найменне ізмарагдавага.

Разуменне тых абавязкаў, якія прадвызначаў міжнацыянальны шлюб, знайшло адбітак у сферах грамадскага ўсведамлення і нашай прафесійнай дзейнасці, у навукова-педагагічнай працы, у шматлікіх публікацыях навуковага і творчага характару, у тым ліку праз стварэнне падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў як для сярэдняй школы, так і вышэйшых навучальных устаноў, творчай актыўнасці ў галінах літаратурнай крытыкі, публіцыстыкі, мастацкага перакладу і інш. Усе згаданыя аспекты нашай самарэалізацыі ў кантэксце міжнароднага культурнага ўзаемадзеяння з'яўляюцца цалкам адкрытымі. У шырокім публічным доступе знаходзіцца бібліяграфія прац і В. П. Рагойшы, і Т. В. Кабржыцкай. Даведачныя выданні энцыклапедычнага характару, як беларускія, так і ўкраінскія, падаюць галоўныя звесткі, што характарызуюць іх творчы і грамадскі воблік. Дадам да сказанага, што некалькі год таму кіеўскі часопіс «Вища школа», што выдаецца Міністэрствам адукацыі і навукі Украіны, звярнуўся да В. П. Рагойшы як прафесара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта з прапановай асвятліць праблему ўкраінска-беларускага культурнага супрацоўніцтва. У выніку ў 3-х выпусках часопіса быў надрукаваны вялікі матэрыял В. П. Рагойшы «Портрет эпохи, або Митці, які едналі і еднаюць украінську та білоруську культуры» [4]. У гэтым дакументальным эсэ адлюстраваны і наша з ім бачанне разнастайных формаў і метадаў працы, скіраванай на пашырэнне кантактаў у гуманітарнай сферы ўзаемадзеяння між краінамі, што з'яўляюцца блізкімі суседкамі. Сістэматызаванае афармленне сацыяльных запытаў зарыентавана пры гэтым на ўзаемаразуменне, узаемапавагу як паміж народамі, так і паасобнымі іх прадстаўнікамі.

Мяркую, паводле ўсіх адзначаных момантаў можна збольшага вызначыць агульную карціну псіхалогіі міжнацыянальнага шлюбу, што зарадзіўся ў гістарычных абставінах сярэдзіны ХХ ст., зразумець характарыстыку ўсвядомленай арганізацыі тагачаснага быцця сярод прадстаўнікоў творчай інтэлігенцыі розных нацыянальнасцей. Фактычна гэтыя адметнасці прадвызначаны ўзроўнямі адукацыі і выхавання, здольнасцю аналізаваць веды і сінтэзаваць іх, падмацаваныя рознымі аспектамі інтэлекту, што ўяўляе сабой сацыяльны розум. Аднак духоўны клімат полікультурнай сям'і, вядома ж, залежыць не толькі ад сацыяльна-гістарычных калізій, але і ад псіханацыянальных інтымна-асобасных фактараў і іх суадносін. Такім чынам, псіхалогія сямейнага жыцця – гэта свядомыя ідэалагічна-інтэлектуальныя ўстаноўкі, спалучаныя з падсвядомым імкненнем да ўзаемаразумення на індывідуальным узроўні.

З вялікім энтузіязмам да стварэння сямейнага партрэта В. П. Рагойшы неаднойчы падыходзіла вучаніца і калега юбіляра прафесар Т. І. Шамякіна. Адна з шэрагу яе публікацый адпаведнай праблематыкі была змешчана ў зборніку, выдадзеным да 75-годдзя прафесара В. П. Рагойшы. Т. І. Шамякіна заўсёды імкнецца падаць цікавыя характарыстыкі ўсіх аспектаў жыццядзейнасці нашай сям'і ў сацыяльна-культурным кантэксце часу [8].

У часопісе «Роднае слова», што быў спецыяльна прымеркаваны да 100-годдзя БДУ, В. П. Рагойша як удумлівы педагог, выхавацель студэнцкай моладзі выказаў і сам уласныя меркаванні адносна прынцыпаў пабудовы сям'і як асновы грамадства, спыніўшыся ў артыкуле «Пра жонку-юбілярку Таццяну Кабржыцкую. І крыху пра сябе» на формах гармоніі адносін, зыходзячы менавіта з нашага з ім жыццёвага вопыту [5].

Трэба прызнаць, што любая цесная сувязь паміж двума стваральнікамі сям'і падвяргаецца ўплыву эмоцый, якія залежаць не толькі ад сацыяльных карэлятаў. Замірэнню пры сутыкненні сустрэчных эмоцый у вялікай ступені спрыяюць дабрныя, спагада, свядома адабраны, назапашаны комплекс антыстрэсавых прыёмаў. Эфектыўнасць імкнення да бесканфліктнасці ў сямейных адносінах можа быць дасягнута праз альтруістычную скіраванасць на ўзаемнае суперажыванне паміж кожным членам сям'і, што характарызуецца ў сучаснай навуцы як эмацыянальная эмпатыя. У цэлым пад тэрмінам эмпатыя разумеецца здольнасць аднаўляць ў сабе «псіхічны стан» іншага

партнёра як паводле кагнітыўных, так і чыста эмацыянальных кампанентаў. Немалую ролю пры гэтым адыгрывае і генетычны фактар успрымальнага боку.

Пэўным пацвярджэннем высноў тэарэтычнага характару з'яўляюцца старонкі малавядомага ўнутрысямейнага летапісу нашага юбіляра. Паказальным лічу той час, калі яшчэ былі жывыя нашы бацькі, калі яднала нас дзівосная атмасфера ўзаемаразумення з вельмі блізкімі старэйшымі па ўзросту сябрамі, калі пераступалі гады свайго пяшчотнага дзяцінства і станавіліся на крыло нашы тры сыны. З гэтага шырокага працэсу кагнітыўна-эмацыянальных кантактаў прапаную ўвазе чытачоў некалькі ўзораў сямейнай эмпатыі.

Памятнае, шчымлівае трапяткое рэха 1980-х гадоў. Хутар як светлая мара інтэлігентаў. Мой бацька Кабржыцкі Вячаслаў Апанасавіч па сваёй унутранай прыродзе быў чалавекам ад зямлі. Аднак яго свядомае самастойнае жыццё было звязана з горадам. Сапраўдны інтэлектуал, які прысвяціў сябе тэатральнаму мастацтву, вядучы тэнар Львоўскай оперы, прафесар кансерваторыі, бацька, колькі я яго памятаю, марыў, як і калісьці Тарас Шаўчэнка, займаць уласную хатку. Не заўсёды гэтая мара агучвалася адкрыта, але ў душы бацькі яна прывабна свяціліся заўсёды. Мець уласную хатку, калі не над Дняпром, як планаваў Кабзар, то, прынамсі, не ва ўрбаністычным асяроддзі, а недзе далей ад гарадскога тлуму, на ўлонні прыроды...

Лёс падараваў яму такую магчымасць толькі пры канцы яго жыццёвага шляху. З вялікімі цяжкасцямі, як удзельніку Вялікай Айчыннай вайны, заслужанаму перад савецкай культурай, яму ўсё-такі ўдалося – з дапамогай зяця Вячаслава, які глыбока шанавалі свайго цесця, – у 1980 г. (а справа вырашалася аж на ўзроўні ЦК КПБ!) атрымаць дазвол на куплю невяліччай старэнькай хаткі на хутары Монькі пад Ракавам. Паводле тагачаснай палітыкі, права людзей на прыватную ўласнасць усяляк абмяжоўвалася, хутары прымусява ліквідоўваліся, іхнія жыхары перасяляліся бліжэй да сельсавецкіх цэнтраў. Да таго ж, нерухомую маёмасць нельга было прыдбаць, калі грамадзянін не меў у тым месцы сталай «прапіскі». Сённяшняе паняцце «рэгістрацыі» яшчэ нават і не прадугледжвалася ў праекце тагачасных функцыянераў. Праўда, дзе-нідзе арганізаваліся садовыя таварыствы, там можна было атрымаць дазвол на невялікі пляц зямлі і на ўзвядзенне мізэрнай будыніны: строгія чатыры, пазней дазволілі шэсць сотак, з забудовай на іх халупы не больш чым 6 м х 6 м. І каб ніякай там печкі, склепа! Сядзіба ў Моньках, якая адразу атрымала праз душэўную раскрыленасць яе гаспадароў кодавую назву «Салаўіны Кут», была без электрычнасці, без пітной вады, але, дзякаваць Богу, – з вялікай варыстай печку і печкай-грубкай у хаце. І гэта рабіла старую будыніну больш-менш утульнай.

Паўночна-заходні кірунак ад Ракава мы ўспрымалі як «Беларускую Швейцарыю». Я аб'ездзіла наваколле, пазнаёмілася ў пешых экспедыцыях з тымі мясцінамі ў час праходжання фальклорнай практыкі са студэнтамі-філолагамі. І людзі цікавыя – кожны са сваім лёсам. І беларуская мова Ракаўшчыны багатая, сакавітая, і прырода, ландшафт тых палеткаў, палёў, лясоў, узгоркаў уражвае па-сапраўднаму. Паэтычнасць нашага Монькаўскага прытулку была неверагодна прыцягальнай. Прыродная панарама вакол хаты – старэзныя ліпы і дубы, за імі густая сцяна лесу: елкі, сосны, бярозы. Паводдаль – рэшткі прысядзібных садоў, што некалі цешылі гаспадароў ужо знесеных хутароў.

Непаўторнасць цудаў рамантыкі з практыцызмам і без. Клопаты па падтрымцы «гаспадаркі» ўзяў на сябе бацька Вячаслава Пятровіча Пётр Іосіфавіч Рагойша, селянін ад дзеда-прадзеда, майстар на ўсе рукі. Сваты жылі ў вялікай узаемнай павазе. І старэйшы Рагойша ўсяляк апекаваўся Монькаўскім хутарам. Ветлая будыніна патрабавала рамонту. І нашы ракаўскія бацькі даклалі свае намаганні, каб можна было ёю карыстацца з найбольшым задавальненнем. Дзе-нідзе былі адрамантаваны падлога і вокны, падмазана печ, прачышчаны комін. Пабольшаны ранейшы ганчак пры хаце ператварыўся на веранду, дзе пад страхом можна было, нягледзячы на дождж ці залішне гарачае сонца, праводзіць вольны ад іншых абавязкаў час. Здзяйсняліся рукамі ракаўскіх бацькоў – пераважна паводле ўяўленняў і клопатаў Валянціны Антонаўны, маці Вячаслава Пятровіча, – і некаторыя насаджэнні на градах у прысядзібным агародчыку...

Мой жа бацька рупліва даглядаў нашы пасадкі маліны, патроху працярэліваў сцежкі праз падворак да сажалкі – Монькаўскай копанкі, спецыяльна зробленай (наймаліся нават бульдозеры) дзедам Пятром для ўнукаў. Бацька – спявак, ён прыслухоўваўся да аркестравых сімфоній з удзелам тутэйшых птушак, бо паветра было чысцейшае, не засмечанае не толькі шкоднымі выкідамі машын і іншай тэхнікі, але і недарэчным шумам. Наваколле адкрывала тут ва ўсёй сваёй разнастайнасці гукавое багацце прыроды. Бацька вучыў дзяцей і ўнукаў уважліва ўслухоўвацца ў галасы свету.

І любіў паўтараць, што найбольшыя таленты, якіх ён назіраў за перыяд сваёй працы ў тэатры і кансерваторыі, – ураджэнцы вёскі. Менавіта прыроднае акружэнне стварае чалавеку з дзяцінства магчымасці развіцця музычнага слыху, падштурхоўвае яго да распрацоўкі галасавога апарату: гэта і ўпадабненні-падражанні гукам – галасам птушак, жывёлін, і галасавыя імпрэвізацыі... Назіраў бацька за расліннасцю лесу, палявымі кветкамі, вывучаў беларускую флору, яе калярыстыку, параўноўваючы бачанае з тым, што засталася ў памяці з украінскага вясковага дзяцінства. Тыя ж некалькі градак – пад кроп, пятрушку і іншую падручную зеляніну – увайшлі ў наш сямейны лексікон як «паэзія гароду»...

Сёння цяжка ўявіць паўнаватрасны адпачынак там, дзе дасягненні цывілізацыі адсутныя. І ўсё-такі мы лічылі сябе шчаслівымі, і былі імі ў сапраўднасці. Ачаг – цэнтр «сямейнага сусвету». У сялянскай хаце гэтым цэнтрам жыцця сям’і заўсёды была варыстая печ. Нездарма столькі загадкавых па сэнсу прымавак і прыказак складзена ў народзе пра печ! Нам, неспрактыкаваным у абыходжанні з печчу, з кухонным начиннем, кухаварыць-гаспадарыць было на хутары цяжка. І мы марылі пра газавы балон, пра газавую пліту. Урэшце нашы мары збыліся. Аднак печ усё роўна служыла сваю пачэсную службу. У печы ў вялікіх чыгунах-казаных рабіліся адмысловыя зімовыя нарыхтоўкі: адварваліся ў вялікай колькасці грыбы, гатавалася павідла і інш. І варыстая печ, і печ-грубка для ацяплення хаты патрабавалі свайго спажыву: неабходны былі дровы. Мы з дзецьмі рэгулярна здзяйснялі рэйды ў глыб лесу, спалучаючы некалькі задач. Здзяйснялася экалагічна неабходная акцыя ачысткі лесу і забеспячэнне сямейных патрэб. Знаходзілі сухастой, пілавалі іх, зносілі на падворак, затым старэйшыя мужчыны секлі іх на паленне...

Да арганізацыі побыту прыходзілася падключачь і большую кемлівасць. Вось некалькі прыкладаў, як можна было кампенсавачь, скажам, адсутнасць электрычнасці. У побыце цяжка без халадзільніка. І сённяшня моладзь нават і не ўяўляе, што халадзільнікі пачалі спакваля ўваходзіць у нашы кухні толькі з 1960-х гадоў. На хутары ж быў закінуты глыбокі партызанскі калодзеж з падгнилым зрубам, тэмпература вады ў якім ледзь перавышала некалькі градусаў, бо жывіўся калодзеж крынічнымі вытокамі. Прадукты закладаліся ў вялікія слоікі з накрыўкамі, у сетках яны апускаліся ў глыб калодзежа. І звер не зачэпіць, і холад захоўвае ежу...

Ужо існавалі транзістары, што працавалі на батарэйках. І дзіва неверагоднае для мясцін з Монькаўскімі хутарамі: там па радыё я з бацькамі праслухала рэпартажы з Маскоўскага з’езда пісьменнікаў СССР. І калі Вячаслаў Пятровіч, вярнуўшыся са з’езда, узяўся дзяліцца з намі сваімі ўражаннямі, мы здзівілі яго сваёй абазнанасцю. Хаця яго эмоцыі і ацэнкі як удзельніка з’езда былі для нас, зразумела, цікавым і істотным дапаўненнем.

У канцы 1970-х гадоў у продажы пачалі з’яўляцца маленькія тэлевізары, што маглі працаваць ад аўтамабільнага акумулятара. Кожны вечар у Моньках арганізоўваліся «глядзельныя залы». Тэлевізар, падключаны да акумулятара, ставіўся на страху нашага «Жыгулёнка». Дзеці мелі магчымасць глядзець мультыкі, дарослыя ж – рэгулярную маскоўскую праграму «Время» (гэты канал быў найбольш моцны і яго хвалі лёгка лавіліся нават у лесе. На той час у Мінску – цяжка паверыць – увогуле існавала толькі тры тэлевізійныя каналы).

Усе мерапрыемствы, скіраваныя на выкананне інтэлектуальнай праграмы сезоннага летняга існавання хутаран, ажыццяўляліся пераважна на ўлонні прыроды. На свежым паветры стаяў вялікі стол, за ім харчаваліся, за ім гулялі ў настольныя гульні, чыталі, малявалі, на ім пісаліся лісты да родных і блізкіх... Хапала дзецям часу і на актыўныя творчыя забавы. Тут, пад адкрытым небам, ставіліся на фоне прыродных дэкарацый самадзейныя выставы, ладзіліся канцэрты, разыгрываліся розныя прызы. Жыццё тут, у Моньках, і ўдзень, і ўвечары поўнілася чудадзействамі...

Асаблівым пантэістычна-рамантычным настроем вызначаліся Уладзімір Караткевіч і Яраслаў Вашчак, галоўны дырыжор Беларускага тэатра оперы і балета, звязаны з нашай сям’ёй сумеснай працай і цеснымі кантактамі з Кабржыцкімі праз папярэднія гады працы ў Львове. Караткевіч і Вашчак зацята «спавядалі рэлігію прыроды». Усе мы з гумарам згадваем, як знерваліся нашы сябры, аднойчы ўбачыўшы, што буйныя зараслі крапівы за хатай зніклі. А яны ж прыводзілі іх у такі творчы экстаз! Сялянская душа Пятра Іосіфавіча па-свойму зразумела «стандарт прыгажосці» інтэлігентаў. І ён, «каб бур’яны не шпэцілі пісьменніцкае і дырыжорскае вока», скасіў высозную крапіву пад корань...

Неспрактыкаванасць і дзіцячая наіўнасць паэтычных натур нашых старэйшых сяброў, часам сутыкаючыся з прозай жыцця, не магла не выклікаць у іх і настрою расчараванняў. Так, вялікае памяшканне колішняга хутарскога хлеба наш дырыжор марыў ператварыць у своеасаблівую гасцёўню, каб там, паставіўшы піяніна, можна было наладжваць пры аказіі канцэрты. Сцены хлеба спрабавалі абабіць акуратнымі ячэйкамі, што выкарыстоўваюцца для ўпакоўкі яек на продаж. Атрымалася і арыгінальна, і нават утульна. Але ж праз зіму ячэйкі былі пашкодзаны няпрошанымі жыхарамі – грызунамі, што прыйшлі з поля, хаваючыся ад маразоў. Замест ідэі з гасцёўняй нарадзілася іншая. Яраслаў Вашчак усур’ёз пачаў марыць перавесці ў Монькі састарэлую дэкарацыю тэатральнай выставы. Яму верылася, што ў лесе можна паставіць хатку, якая б паварочвалася, як у казцы, за рухам сонца! Яго мары падтрымліваў і Уладзімір Караткевіч. Аднак нават на сцэне тэатра, у сярэдзіне гарадскога памяшкання пад аховай страхі пры сезонным ацяпленні, ажыццявіць падобную мару было досыць рызыкаўна. Перспектыўнасць жа яе ў Моньках – з іх натуральнымі прыроднымі ўмовамі, пад адкрытым небам, без атрыбутаў гарадской цывілізацыі (напрыклад, электрычнасці, электраматора), – гэта было, без сумнення, чыстай вады манілаўшчынай...

Аднак паўтаруся: і радасных момантаў было нямала. Так, на хутары існавала традыцыя штодзень збірацца на ўзгорку перад хатай для провадаў сонца. Улетку, пры беларускіх доўгіх вечарах і «белых начах», гэтае відовішча было проста грандыёзна ўрачыстым. Здаралася, што на такі прыродны спектакль выходзілі палюбавацца і «законныя гаспадары» лесу: выбягалі з гушчароў і пералескаў зайчыкі, сярод пасеваў лубіну, грэчкі, збожжавых культур варушыліся перапёлкі, трэніравалася да палётаў і іншая птушыная моладзь. Калі ж завіталі да нас паважныя, гордыя ласі, стоеная, сцішаная радасць – каб не палохаць прышэльцаў – перапаўняла душы і дзяцей, і дарослых. І кожны раз прыгадваўся верш Уладзіміра Караткевіча «Белавежскі алень». У дыялогу паміж лірычным героем і ласём сэнсавы акцэнт робіцца на адказ ляснога прышэльца:

За спакоем тваім сонца майскае радасна сочыць,
Над табою ў блакіце бязмежных лясоў палавень.
Дык чаму ж у тузе твае мудрыя, сумныя вочы,
Белавежскі алень?...

І адказваюць вочы, рахманья, поўныя жалю:
– Як схаваць мне тугу, і пакорлівасць лёсу, і жах,
Калі тысячы год маіх продкаў падступна хапалі,
Калі сто пакаленняў канчалі жыццё на зубах?

Я ляжу ля кармушкі. Лагодны і радасны ранак
Сотні сонечных зайчыкаў сыпануў мне на бок.
Але сню я бязлітасны пошчак крываваых маланак
І – ў зеніце прыпынены – мой апошні скачок.

І ў вачах маіх, чорных персідскіх, тужліва-бяздонных,
Ёсць вышэйшая мудрасць пяхчотных і ўпартых істот,
Бо на гэтай няладнай зямлі мы ратуем ад вечнага скону
І ўратуем наш добры і моцны народ [1, с. 106–107].

Шырокія гісторыка-культурныя аlyзiі патрыятычнай інтрадукцыі гэтага верша У. Караткевіча, закладзеныя ў працытаваныя радкі, былі папярэдне асэнсаваныя з дзецьмі ў нашых даверлівых гутарках. У час вечаровых далучэнняў да прыроды, да сустрэчы з монькаўскімі лясямі-аленямі мы разам усе прагаворвалі канчатак гэтага цудоўнага твора:

Ён ідзе да мяне і да друга, як сцішаны вецер,
Галаву падстаўляе, спадзяецца, што сэрца кране:
«Вы мяне не зачэпіце? Вы мяне зберажэце?
Пашкадуйце мяне!
Калі ласка...
Пашкадуйце мяне...» [1, с. 107].

Мастацкае слова паэта Караткевіча дапамагала разуменню знітанасці людзей і прыроды, пазнанню заканамернасці сувязей усіх форм жыццядзейнасці чалавека, спрыяла выхаванню ў дзяцей стану, які цяпер стала папулярным пазначаць як «экалогія душы»...

Здаралася, што Пётр Іосіфавіч пакідаў нам на ноч каня – «для выпасу». І не толькі з прагматычна-гаспадарчых прычын. Бо «сяброўства» з канём, як справядліва лічыў дзед Пятро, таксама спрыяла таму ж самаму «выхаванню душы» ўнукаў. Для дзяцей кантакты з канём былі заўсёды жаданымі. Асабліва любіў каня наш старэйшы сын Усевалад, які навучыўся ад дзеда ўсіх прамудрасцяў абыходжання з канём. І ўмеў каня запрэгчы, і нават працаваць з канём у полі...

На асобныя аповеды просяцца ўспаміны пра знаёмства з канём нашых гарадскіх сяброў. Так, Яраслаў Вашчак, вышталцоны гараджанін, шчасліва аглядаў яго з усіх бакоў, спрабаваў сам яго напаіць, пачысціць яго грыўку. Аднак да ўсяго патрэбна мець адпаведныя веды. Уладзімір Караткевіч, узброены вопытам продкаў, з «разумным сябрам» вёў размовы «вочы ў вочы», стоячы непасрэдна перад канём. Вашчак жа аднойчы ледзь сур'эзна не паплаціўся за «парушэнне правілаў бяспекі». Знаходзячыся ззаду каня, загаворваючы з ім і лашчачыся да каня, ён ледзь не атрымаў у адказ ад насцярожанага кампаньёна капытом у нагу. Нездарма ёсць прымаўка: абыходзь каня спераду, а трамвай ззаду. Спрабавалі нашы сябры выявіць і казацкі спрыт: вельмі хацелася ім праехацца конна! Але ж падобнага роду эксперыменты былі ўжо не пад сілу людзям іхняй фізічнай загартоўкі, ну ды і іхняга ўзросту...

«Вызначальныя кіты» інтэлектуальнай і душэўнай экзістэнцыі хутаранцаў. «Хлеба і відовішчаў» – такім быў дэвіз старажытных рымлян, формула іх дзяржаўнага мыслення. Нешта з гэтай даўнейшай метафары, мадыфікавана засвоеная тысячагадовай практыкай розных народаў і розных краін, дайшло і да сучаснасці. У аснове нашага хутаранскага існавання быў закладзены пашыраны намі канцэпт «некалькіх кітоў». Мая мама, доктар па прафесіі, арыентавалася на чысціню як залог здароўя. Да таго ж – яна была эстэтам. І ганарылася ўласна прыдуманай фармуліроўкай, якая гучала як патрабаванне: «Ва ўсім неабходна прытрымлівацца эстэтыкі культуры быту!» Мы ўсміхаліся з пэўнай таўталогіі, закладзенай «для ўрачыстасці» у гэту фразу. Аднак яна прыжылася, і дагэтуль уваходзіць у наш жартоўны сямейны лексікон. Аскетызм побытавых умоў не зводзіўся на хутары да прымітыву, а спалучаўся з імкненнем да прыгажосці. Праца і эстэтыка побыту – гэтым вызначаўся эталон жыцця ў яго рэальна-прагматычных праявах. У інтэлектуальных вымярэннях несумненнымі «кітамі» выступалі літаратура і тэатр.

Першаступенны жыццёвы абавязак – праца. У Меньках ён, вядома ж, датычыўся найперш саміх гаспадароў хутара. Пераважна ўсе мы – дзеці горада, і далучэнне да многіх рэалій, звязаных з вясковымі ўмовамі жыцця, былі для нас у навінку. Цяжкасці і нязручнасці – пераконвалі мы сябе – патрэбна ўспрымаць як «экзотыку», загартоўку. І імкнуліся працоўныя будні напаўняць радасцю існавання. Не буду прыхоўваць: цешыла «гараджан» усведамленне таго, што гэтыя цяжкасці – часовыя. Многія ж людзі вёскі жывуць у падобных клопатах усё жыццё. І мы як інтэлігенты адчувалі нават пэўную вінаватасць перад народным вясковым агулам. У мяне асабіста ўвесь час у душы гучаў эпахальны зварот Аляксандра Блока да расійскай інтэлігенцыі, у тым ліку да беларускіх адраджэнцаў «нашаніўскай» пары і знакамітых украінцаў-«просвітян», пра «сплачванне доўгу» народу.

Наша хутаранскае існаванне не магло не імкнуцца да нейкага ўдасканалення. Аднак спецыяльнай праграмы на будучыню мы не складалі з прычыны абсалютна абмежаваных магчымасцей. Маёмасць, матэрыяльны бок, афіцыйныя грамадзянска-сацыяльныя рамкі дазволенага і г. д. не давалі разгарнуцца, як гэта практыкуецца ва ўмовах сённяшняга часу, у бачанні перспектывы існавання хутара як такога, нашага хутаранскага жыцця – у прыватнасці. Як жа маглі рэалізоўвацца гэтыя настроі ў абсягу прасторы індывідуальнага прыватнага сямейнага быцця на беларускім хутары 1980-х гадоў? Найперш – у працы над уласным маральным удасканаленнем. Гэта праца выкарыстоўвала і адукацыйны, інтэлектуальны багаж, атрыманы ва ўніверсітэцкіх сценах, і народны вопыт, які міжвольна ўспрымаўся з навакольнай рэчаіснасці.

Найцяжэйшай і найбольш адказнай была задача выхавання дзяцей. Усё нараджаецца з любові. Нашы сыны былі ахутаныя любоўю і з боку нас, бацькоў, і з боку дзядоў і бабуль. І з боку нашых сяброў, якія, наведваючы нас, заўсёды цешыліся: «Якое

б ні было надвор'е, у вас у хаце заўсёды пануе светласць, бо вашы дзеці – як сонечныя праменні, завадныя, жывыя-рухавыя, як “сонечныя зайчыкі”...»

Зразумела, выхаванне дзяцей абаліралася найперш на ўсведамленне сваіх абавязкаў старэйшымі пакаленнямі, бацькамі і дзядамі. І цвёрдае перакананне: толькі праца робіць чалавека чалавекам, homo sapiens, – знаходзіла на хутары шмат магчымасцей для яго рэалізацыі. Дзеці дапамагалі ў побыце, вядома ж – у залежнасці ад узросту. У кола іх абавязкаў – па магчымасці – ўваходзілі і дапамога ў апрацоўцы зямлі (праполка, паліў градак), і далейшы збор ураджаю. І забеспячэнне пакупнымі прадуктамі: малочнымі – паходы праз лес на суседні хутар, дзе трымалі кароўку, таварамі з крамы – паходы за 5 км у ракаўскі магазін. З суседняга хутара ці з Ракава (тут ужо – бідонамі і пераважна на машыне) дастаўлялася і пітная вада. Для тэхнічных патрэб вада прыносілася з сажалкі. І ўсе і ўсё знаходзілася заўсёды ў належнай чысціні.

Светлыя летнія дні былі падпарадкаваны некалькім відам супольных заняткаў. Зранку збіраліся ягады і грыбы. Удзень з Ракава ў Монькі прыязджаў на веласіпедзе Пётр Іосіфавіч, касіў траву, а мы ўсёй сям'ёй дапамагалі яму: варушылі-сушылі сена, складалі ў копки, каб потым, нарыхтаваўшы корм на зіму, звесці яго ў Ракаўскую пуно для любімай кароўкі Зоркі. Гэта мы называлі «ўласным укладам у дзяржаўную харчовую праграму».

Такім чынам, у арганізацыі побыту спрацоўвала логіка запатрабаванасці чалавечага арганізма. Улічваліся канкрэтныя запыты сацыяльнай праграмы жыцця. Сюды ўваходзіла арганізацыя здаровага ладу жыцця. На патрэбным ўзроўні наладжвалася і харчаванне. Калі наведвалі нас госці, было чым пачаставаць і іх. Жонка Яраслава Вашчака Эмілія Іванаўна, балерына ў мінулым, заўсёды прыгаворвала, тэатральна ўскідваючы рукі ад здзіўлення: «Как, в таких условиях, и обед из трех блюд?!» Адмысловай кулінаркай была мая мама Клаўдзія Васільеўна. І тут яе заслугі былі надзвычайныя.

Кожны з нашых дзяцей меў магчымасць выяўляць свае схільнасці. Пятрусь любіў майстраваць, вучыўся карыстацца малатком, дзед Пятро далучаў яго да рамонтна-будаўнічых спраў: разам клалі падлогу, «улагоджвалі» печ, што дыміла, узводзілі дах над верандай. Максім ахвотна выконваў функцыі сувязнога паміж Монькамі і Ракавам. Трымалі мы сабаку – сучку па мянушцы Ліра. Яна была ўсіхняй любімай, але найбольш апекаваўся ёю Максім. Ліра была настолькі кемлівай, што нават сама магла ажыццяўляць рэйды паміж хутарам і домам дзеда ў Ракаве – як натрэніраваны паштовы голуб. На старэйшага з дзяцей Усевалада ўскладалася адказнасць за бяспеку дзіцячай пабыўкі. У кожнага з хлопцаў было сваё любімае дрэва – пераважна высонняы бярозы, што выкарыстоўваліся як дазорныя вышкі. Аўтарытэт старэйшага брата быў неаспрэчны. Разам яны часцяком выпраўляліся «ў разведку» – вывучаючы наваколле. І мы былі спакойныя, бо малодшыя былі пад наглядом старэйшага, яны не заблудзяцца ў лясных абшарах, у выпадку нейкага форсмажору старэйшы дасць усім раду, прыме правільнае рашэнне. Кожную раніцу, незалежна ад надвор'я, дзеці гуськом ішлі праз лясок да сажалкі, каб акунуцца ў яе крынічнай вадзе. Сажалка – як вока – была ахаваная ад вятроў укружавую старымі елкамі, соснамі, вербалозам. Дзеці загартоўваліся. І было ім зацішна і ўтульна, як у добрай казцы...

Дзеці змалку былі прывучаныя да кнігі. Чытанне было ўнутранай патрэбай, працай іхняй душы. Зрэшты, добрая літаратура прыносіць і эстэтычнае задавальненне, і выхаваўчыя функцыі выконвае. Так, ніколі не забуду, як радасна ўспрымалі нашы дзеці кнігі Васіля Віткі. Новае яго выданне станавілася сапраўдным святам у нашым доме. Ілгачь – нельга. Вядомая ісціна. Так унушалі дзецям дарослыя. Дзед Васіль – так ён, Вітка, любіў называць сам сябе перад дзіцячай аўдыторыяй – умеў маральны аспект падаць ненавязліва і далікатна, але па-мастацку выразна. Прывяду тут адзін толькі маналог-скаргу з Віткавага верша-карацелькі: «У мяне душа баліць: // Каця смятану злізала, // А на коціка сказала...» Вобраз пакрыўджанага коціка выклікаў спагаду і асуджэнне ўчынку дзяўчынікі, якая схлусіла і несправядліва абвінаваціла ката...

Хлопцы падрасці, вельмі рана навучыліся самі чытаць. Мы выпісвалі для сыноў дзіцячыя часопісы: беларускую «Вясёлку», украінскія «Малятко» і «Барвінок», рускія «Мурзилку» і «Весёлые картинки». І Усевалад, і Максім, і Пятрусь атрымлівалі сапраўдную асалоду, спасцігаючы адметнасці блізкіх славянскіх моў, адначасна ўсведамляючы і іхнюю своеасаблівасць, водар непаўторнасці і самабытнасці. Яны лёгка пераключаліся – пры патрэбе – з адной мовы ў гутарцы на іншую, чытаючы, арганізавалі «майстар-класы» з мастацкага перакладу. Гэтыя мовы былі і ў нашай

жыццёвай практыцы: Рагойшаў род, зразумела, быў беларускамоўны, мой бацька і Яраслаў Вашчак гаварылі па-ўкраінску. Мая мама, родам з далёкай Сібіры, лічылася рускай, яе родзічы, якія наведвалі нас і ў Меньках, сярод іх і блізкая, любая нам сям'я кіношніка Сяргея Бадрова, – далучалі нас і да рускай культуры.

Беларуса-ўкраінскі творчы стрыжань сяброўскага кола «монькаўскай рабінзаніяды». Сюды, на хутар, завітвалі да нас тыя нашы найбліжэйшыя сябры, хто быў ужо душою зроднены з Ракаўскімі пенатамі, домам Пятра і Валянціны Рагойшаў. Гэта і Уладзімір Караткевіч, і Алег Лойка, і Сяргей Панізьнік, і Алесь Траяноўскі, і Лявон Левановіч, і Рыма Кавалёва... Адносная прывольнасць Монькаўскіх умоў, прастора, менавіта дачны расклад жыцця на хутары, да таго ж і агульнасць светапоглядная гаспадароў і прыездных, – усё гэта стварала асабліваю аўру, мела сваю прыцягальнасць. Асабліва значнымі для нас былі сустрэчы, што складалі беларуска-ўкраінскі творчы стрыжань узаемнасці. Нашы творчыя сябры пераважна не валодалі ніякімі практычнымі навыкамі гаспадарання. І каб не прыніжаць іх самалюбства, пры іх мы не арганізоўвалі ніякай талакі. А вось інтэлектуальныя размовы – агульная стыхія. З пісьменнікамі і тэатраламі-акторамі з Беларусі і Украіны мы абмяркоўвалі агульначалавечыя гуманістычныя праблемы: каханне, вернасць і самаахвярнасць, мастацтва і абавязак, прагматычнае, этычнае і эстэтычнае.

Памятнымі засталіся на ўсё жыццё нашы вечаровыя пасядзелкі ў Меньках у кампаніі Уладзіміра Караткевіча і львоўскага прафесара Івана Аксеньцевіча Дзенісюка, знаўцы і беларускай літаратуры, кіраўніка маёй кандыдацкай дысертацыі, прысвечанай украінска-беларускім літаратурным сувязям. І. А. Дзенісюк быў шчаслівы ад магчымасці бліжэйшага знаёмства з Караткевічам. Усе разам мы далучаліся да гаворкі пра літаратуру. Канкрэтна – мова вялася пра Лесю Украінку. Наш украінскі сябар быў узгадаваны ў лясах Вальні, родных мясцінах знакамітай Лесі Украінкі. Зачараваны Монькамі, успрыняўшы іх прыроду як напамінак пра родныя краявіды, Дзенісюк быў у захапленні ад набліжэння прыроды хутара да паэтыкі драмы-феерыі украінскай пісьменніцы «Лясная песня».

«Старезний, густий, предковичний ліс на Волині. Посеред лісу прастора галява з плакучою березою і з великим прастарим дубом. Галява скраю переходить в куп'я та очерети, а в одному місці в яро-зелену драговину – то береги лісового озера, що утворилося з лісового струмка. Струмок той вибігає з гушавини лісу, впадає в озеро, потім, по другім боці озера, знов витікає і губиться в хащах. Саме озеро – тиховодне, вкрите ряскою та лататтям, але з чистим плесом посередині. Містина вся дика, таємнича, але не понура, – повна ніжної, задумливої поліської краси» [7, с. 9]. З такой лірычнай прозы пачынаецца «Пралог» да «Лясной песні». Той, хто ведаў творчасць Лесі Украінкі, трапляючы ў Менькі, быў узрушаны да глыбіні душы дзівосным падабенствам беларускага хутара да Лесінага вальнскага пейзажа. Беларуская прырода дарыла тыя ж зароды духоўнасці, абуджала высокія эмоцыі, думкі, асацыяцыі.

Вядома, вялікім паклоннікам творчасці Лесі Украінкі, знаўцам яе паэзіі і драматургіі быў і Уладзімір Караткевіч. Усе разам мы, паводле ўзору «Лясной песні», «адорвалі» цудоўныя дубы, што «панавалі» на нашым падворку, славытымі імёнамі. Так, найбольш важны дуб стаў называцца «Дуб Леў», бо ўспрынялі яго як увасабленне Лесінага ваяра – «Дзядзькі Льва», ахоўніка гармоніі паміж чалавекам і прыродным наваколлем. Меншы дуб атрымаў назву «Дуб Мікіта» – тут асацыяцыі спрацавалі з аглядкай на казачнага Мікіту з твораў Івана Франка. Нарэшце – маладзейшы з дубоў ва ўяве нашых сяброў наблізіўся да славутага Янкі Купалы, беларускага песняра, які ледзь не нарадзіўся пад Ракавам. Зрэшты, і Вязынка не такая ўжо і далёкая ад нашых Менькаў – менш чым за два дзясяткі кіламетраў... Такім чынам, маладзейшы дуб ласкава назваўся «Дуб Ясік»!..

Цудоўныя паэтычныя замалёўкі з «Лясной песні», прасякнутыя фальклорным лірызмам, створаныя паводле фальклорных паэтычных увасабленняў, – з аднаго боку, з другога – стаіцызм, моцнасць духу Лесі Украінкі натхнялі Караткевіча на ўласную творчасць у аналагічным ключы. Прафесар І. А. Дзенісюк – знакаміты спецыяліст па ўкраінскай літаратуры канца XIX – пачатку XX стст. – дзівіўся з пранікнёнасці Караткевіча ў сакрэты майстэрства Лесі Украінкі.

Памятнымі і плённымі былі Монькаўскія сустрэчы Уладзіміра Караткевіча і Яраслава Вашчака. Урадженец Львоўшчыны, Яраслаў Антонавіч Вашчак, ужо будучы прадстаўніком беларускай культуры, з асаблівай увагай ставіўся да калег з Украіны. Прычын для гэтага было шмат. Канечне ж, Вашчак сумаваў па радзіме. Другое – яму

хацелася пераканаць сваіх землякоў, што адлегласць у прасторы і ў часе не знішчыла ў ім тое святое, што для кожнага з нас мае назву патрыятызм. Таму і сустракаў ён з радасцю ў Меньках, і прывозіў сам на хутар многіх тэатральных калег, якія часта гастраліравалі ў Беларусі. Сярод іх – гонар украінскага тэатральнага мастацтва Багдан Ступка, а таксама Віталь Рассталны, Сяргей Данчанка, Багдан Казак, Фёдар Стрыгун, што ўвайшлі ў маё жыццё з яшчэ з часу львоўскага студэнцтва.

Сцэнічныя таленты сяброў падмацоўваліся за кошт іх другога «Я» – мудрацоў-аналітыкаў. Здаралася, з іх удзелам у Меньках адбываліся своеасаблівыя «хутарскія акадэміі». У прыватнасці, кожны дзяліўся сваім асабістым ва ўспрыманні твораў волатаў украінскага пісьменства Лесі Украінкі, Івана Франко. І было да чаго прыслухацца! Вячаслаў Кабржыцкі і Яраслаў Вашчак у свой львоўскі перыяд творчасці ажыццявілі пастаноўку прэм’еры оперы кампазітара Віталія Кірэйкі «Лясная песня»: Кабржыцкі выканаў ролю Лукаша, Вашчак – ставіў спектакль і дырыжыраваў ім. Абодва яны ўпісалі важную старонку ў мастацтва Украіны, здзейсніўшы і пастаноўку оперы «Украдзенае шчасце» кампазітара Юрыя Мейтуса паводле аднайменнай знакамітай драмы Івана Франко (Кабржыцкі – Мікола Задарожны, Вашчак – дырыжор і пастаноўшчык выставы). Багдан Ступка выявіў сябе як арыгінальны інтэрпрэтатар Франковых ідэй у кінафільме «Украдзенае шчасце». Не адно акцёрскае пакаленне вучылася на гэтых, можна сказаць, эпохальных выставах.

У атмасферы даверліва-спавядальных размоў, побач з класічнымі інтэрпрэтацыямі, нараджаліся і «новыя рэцэпты» ўспрымання літаратурных шэдэўраў. І гутаркі пра літаратуру і музыку пад лагодны, задумліва-плаўны, зрэдку трывожны, а найчасцей бадзёры акампанемент прывольных лясных дрэваў – усё гэта стварала тую атмасферу «работы душы», пра якую так цудоўна напісаў рускі паэт Мікалай Забалоцкі: «Не позволяй душе лениться! // Чтоб в ступе воду не толочь, // Душа обязана трудиться // И день, и ночь, и день, и ночь!» Калі дазвалялі наша вялікае сямейнае кола і працоўныя клопаты, мы з радасцю наведвалі нашых сяброў на іх радзіме, паглыбляючы сваё ўспрыманне ўкраінскай душы, ментальнасці братняга народа.

Вось так, на ўзроўні рацыянальна-эмацыянальным, выпявала і творчае крэда Вячаслава Рагойшы. Ён, як вядома, напісаў шмат прац пра ўкраінскую літаратуру, пра беларуска-ўкраінскія літаратурныя сувязі, пераклаў нямала твораў украінскага прыгожага пісьменства і ўрэшце сцвердзіў сябе як выдатны перакладчык украінскіх класікаў Лесі Украінкі, Івана Франко, Міхайла Кацюбінскага, Алеся Ганчара і інш. на беларускую мову. Украінскі бок мае ўсе падставы лічыць Вячаслава Рагойшу сваім паўнамоцным прадстаўніком у сферах беларускай культуры, яго перакладчыцкая і даследчыцкая дзейнасць у галіне ўкраінкі адзначана ва Украіне Міжнароднай літаратурнай прэміяй імя Івана Франко, прэміяй Дмытра Нітчанкі. Як падкрэсліў вядомы ўкраінскі пісьменнік і літаратуразнавец Міхайла Слабашпіцкі, «літаратуразнавец і педагог Рагойша стаіць у шэрагу такіх актыўных інтэрпрэтатараў нашай літаратуры, як, скажам, Аркадзь Куляшоў, Рыгор Барадулін, Уладзімір Караткевіч, Ніл Гілевіч, якія прынеслі ў сваю культуру яскравыя мастацкія інтэрпрэтацыі нашых выдатных твораў» [6, с. 634]. Бо мастацкі пераклад – гэта і няспынная адухоўленая творчасць, і эфектыўны інструмент камунікатыўнай дыпламатыі. Аналізуючы кнігу Івана Франко «Народзе мой...: творы», што выйшла ў перакладзе В. Рагойшы на беларускую мову ў мінскім выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 2006 г., выдатнейшы ўкраінскі паэт, Герой Украіны Дмытро Паўлычка пісаў: «Тры паэтычныя творы (“Пралог” да паэмы “Майсей”, “Калі б ведаў чары...”, “Таварышам з турмы”), тры апавяданні (“Сойчына крыло”, “Хама з сэрцам і Хама без сэрца”, “Як русін тоўкеся па тым свеце”), драма “Украдзенае шчасце”, філасофска-палітычны дыялог “Пры сконе веку” – такі лаканічны змест у загаловах, але якая шматграннасць, якая бессмяротнасць Франковая!.. Пераклады робяць такое ўражанне, быццам бы гэтыя рэчы былі і напісаны на беларускай мове. Чытаеш і забываеш, што гэта пераклад. Свежасць Франковага мыслення, мастацкага пісьма адчуваеш нанова, перажываеш зноўку ўсё прачытанае, нібы ўпершыню дакранаешся да нейкай дарагой, спаконвечнай мовы тваёй душы» [2].

Згаданыя факты мастацкай творчасці, назіранні над псіхалогіяй міжнацыянальнага шлюбу дазваляюць зрабіць наступныя канкрэтныя высновы. З аднаго боку – ўнутрысямейныя зрухі ўзаемапазнання спрыялі імкненню да глыбейшага выяўлення ўласнага «Я», захаванню рыс аўтэнтычнасці. З другога – ўзаемаўвага засцерагала ад праяў эгаізму, аўтарытарызму, арыентацый на «ўладу і сілу». Няспынны дыялог забяспечваў пераадоленне магчымых элементаў асабістай дыктатуры аднаго з членаў

сям'і, спрыяў выспяванню гуманітарнай свядомасці яго ўдзельнікаў, становіўся залогам дэмакратычнай сямейнай атмасферы...

На вялікі жаль, супольна шчаслівых хутаранскіх гадоў у нашым жыцці было толькі пяць.

Лета 1984 года абяцала быць вельмі насычаным на сустрэчы, на абдымкі, шчырыя размовы і мары, выношваліся цікавыя планы на перспектыву. Аднак менавіта ў ліпені 1984 года адбыўся першы ўдар па гарманічнай зладжанасці хутаранскага існавання: не стала Уладзіміра Караткевіча.

Услед за горкім летам 1984 трагічным для нас і нашых блізкіх стаў і 1985 год. У ліпені пайшоў на свой вечны спачын мой бацька. Провады ўкраінца, што ў канцы свайго жыцця ўспрыняў усёй душою, усім сэрцам Беларусь як родную краіну, адбываліся вельмі годна. У пахаванні Кабржыцкага Вячаслава Апанасавіча ўзялі ўдзел прадстаўнікі мясцовай, раённай, сталічнай грамадскасці. Апошні шлях заслужанага артыста Украіны з Пляца Волі да ракаўскіх праваслаўных могілак быў усыпаны кветкамі. Раней кветкамі віталі яго выступленні на тэатральнай сцэне ўдзячныя слухачы-гледачы. З кветкамі праводзілі артыста і ў апошні шлях...

А ў кастрычніку таго ж года не стала і Пятра Іосіфавіча Рагойшы. Пахаванне адбывалася пад жалобныя гукі музыкаў. Разам з дырыжорам Яраславам Вашчаком на развітанне прыехалі і артысты аркестра Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі.

Пасля смерці мужа мала пратрымалася і Валянціна Антонаўна: не прайшло і двух год, як інсульт прыкаваў яе да ложка амаль на шаснаццаць год...

Без нашых бацькоў монькаўскі хутар асірацеў. Вядома ж, мы стараліся падтрымліваць усталяваныя традыцыі лясной рабінзаніяды. Тады-сяды наведваўся ў Монькі і Яраслаў Вашчак, аднак неўзабаве, у 1989 годзе, і ён пакінуў гэты свет. Сядзіба Рагойшаў у Ракаве – хата на Пляцы Волі – ўсё больш патрабавала нашых рук, нашага догляду. І загарадным цэнтрам нашага сямейнага жыцця, духоўнага яднання з сябрамі зноўку стаў, як гаварыла мая мама ўслед за Караткевічам, – «прыўкрасны Ракаў». Сваю ўдзячную памяць пра радзіннае і ранейшае сяброўскае кола мы з дзецьмі імкнемся ўвасабляць у створаным намі ў Ракаве Музеі поліэтнічнай культуры Ракаўшчыны...

«Не толькі месца ўпрыгожвае чалавека, а і чалавек месца». Да нашага выпадку гэта народная прымаўка мае непасрэдня дачыненні. Бо месца цешыла нас, стварала настрой, арганізоўвала, выходзіла, уплывала на логіку, эмоцыі. І яшчэ – абуджала інтуіцыю. Быццё павінна і можа быць спасцігнута інтуітыўна, – адна з зыходных пазіцый першых экзістэнцыялістаў. І з гэтым нельга не пагадзіцца.

Філософы разглядаюць інтуіцыю як здольнасць спасціжэння ісціны шляхам яе непасрэднага перажывання, як працэс непасрэднага атрымання ведаў шляхам «цэласнага спасціжэння сябе», цэласнага схоплівання праблемнай сітуацыі без апоры на логіку мыслення. І яшчэ: інтуіцыя – гэта падсвядомая выснова, што неспадзявана нараджаецца на падставе творчага ўяўлення, эмпатыі, абагуленасці папярэдняга вопыту.

На якія канцэпты існавання маглі абапірацца мы ў нашым хутаранскім быцці? Сёння, пераглядаючы тыя гады супольна праведзенага часу ў сямейным яднанні, у кантактах з найбліжэйшымі сябрамі, падключыўшы да ўспрымання мінулага і розум, і сэрца, і душу, можна сказаць, што кіравалі намі і логіка, і інтуіцыя, і эмпатыя.

Стан эмпатыі – калі сэрцам адчуваеш тое, чым поўніцца ў канкрэтных абставінах душа блізкага вам чалавека. Вы ўспрымаеце яго перажыванні, яго эмоцыі. Вы падзяляеце іх без канкрэтных зваротаў да высвятлення ўзаемнага эмацыянальнага стану. Вы нібыта на месцы гэтага чалавека, вы ўспрымаеце свет праз яго вопыт і яго пачуцці...

Старэйшына роду Рагойшаў – усімі любімы і паважаны Пётр Іосіфавіч як сапраўдны беларус быў ментальна знітаваны з лесам на свядомым і на падсвядомым узроўнях. І працай у маладыя гады, калі ладны лясны надзел уваходзіў ва ўласнасць іхняй вялікай сям'і. І ў гады ваеннага ліхалецця, калі лясныя гушчары шмат разоў ратавалі яго як партызанскага сувязьніка ад фашысцкага пераследу.

У памяці Вячаслава Рагойшы лес не мог не зафіксавацца ва ўсёй сваёй складанай гаме ўваходжання ў жыццё беларуса. Ён, яшчэ будучы малым дзіцяткам, адчуў і ахоўныя, і пагрозлівыя ўласцівасці лесу: разам з маці даводзілася жыць-перахоўвацца ў лясных буданах, калі насоўвалася пагроза з боку нямецкіх сіл: аблавы вёскі, падпал хат і іншае. Пазней, ужо ў мірны час, не абыходзіліся яго няхітрыя дзіцячыя забавы на недалёкіх ракаўска-монькаўскіх узлесках без гульні «у партызаны». Даваў лес і дрэва на аднаўленне зруйнаванага вайною жылля. І гадаваў лес у галодныя пасляваенныя

гады... Нездарма ў Вячаслава Рагойшы ўжо ў сталым узросце нарадзіліся лаканічныя радкі, верш, які можна лічыць філасофскім.

Наш лёс

Наш лес –
Наш лёс
З добром
І без.
Не трэба
Слёз!
Наш лёс –
Наш лес... [3, с. 142]

Монькаўскі хутар, упісаны ў лясную прастору, увайшоў арганічна ў нашу сямейную біяграфію. Прайшло некалькі дзесяцігоддзяў з тых бласлаўнёных, даўніх ужо 1980-х гадоў. Сёння наш хутар адраджаецца. Працяг традыцыі – на падсвядомым і свядомым узроўнях – ажыццяўляецца рукамі ўнука і праўнука Пятра Іосіфавіча Рагойшы – Максіма Вячаслававіча і Станіслава Максімавіча Рагойшаў.

Такім чынам, міжнацыянальная квадрыга – нашы бацькі Рагойша Пётр Іосіфавіч, Кабржыцкі Вячаслаў Апанасавіч, нашы сябры Уладзімір Сямёнавіч Караткевіч, Яраслаў Антонавіч Вашчак – адыгралі асаблівую ролю ў фармаванні нашай сям’і. Святло іх прысутнасці нязгаснае. Яно працягвае азараць і сённяшняе жыццё. Мы сціпла спадзяваемся, што праявы іх душэўна-духоўнага патэнцыялу знайшлі адбітак не толькі ў нас, але і ў нашых дзецях.

Магчыма, магія юбілейнай шлюбнай ізмарагдавай лічбы 55 паспрыяла пэўнай ідэалізацыі майго ўласнага вопыту. Аднак пераканана: узоры мінулага могуць актывізаваць імкненне людзей да самаўдасканалення, пастымуляваць новыя пакаленні да мэтанакіраваных пошукаў найбольш эфектыўных форм зносін паміж людзьмі, народамі, іх культурамі, паспрыяць выяўленню рэальных паспяховых магчымасцей адаптацыі прадстаўніцкімі розных нацыянальнасцей ў агульным соцыуме.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Караткевіч У. С. Збор твораў. У 25 т. Т. 2. Паэзія, 1961–1984 / Уладзімір Караткевіч ; падрыхт. тэкстаў і камент. Анатоля Вераб’я ; рэд. тома Вячаслаў Рагойша. Мінск : Маст. літ. 2012.
2. Павличко Д. Иван Франко – білоруською! / Дмитро Павличко. Літаратурна Україна. 2009. 2 липня.
3. Рагойша В. Полюс цяпла. Вершы / Вячаслаў Рагойша. Мінск : Кнігазбор, 2007.
4. Рагойша В. Портрет эпохи, або Митці, які едналі і еднаюць украінську і білоруську культуры (у трох частінах) // Вища школа (Київ). 2021, № 7–8. С. 31–61; № 9. С. 21–49; № 10. С. 72–109.
5. Рагойша В. Пра жонку-юбілярку Таццяну Кабржыцкую. І крыху пра сябе // Роднае слова. 2021. № 9. С. 31–38.
6. Слабошпицький М. Нам на Вас пощастило! Відкритий лист замість сільветки про золоте подружжя / Михайло Слабошпицький // З присмеркового дзеркала. Те, чого ви не прочитаете в історії літератури: спогади. К.: Ярославів Вал, 2020. С. 631–638.
7. Українка Леся. Лісова писня. драма-феерія в 3-х діях / Леся Українка; зпорядкув. С. Романов, Т. Данилюк-Терещук; пер. з укр. В. Рагойші. Текст укр., біл. Ювіл. вид. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2021.
8. Шамякіна Т. Слова пра знаўцу слова / Таццяна Шамякіна // Актуальныя праблемы літаратуразнаўства і фадькларыстыкі. Да 75-годдзя прафесара В. П. Рагойшы; зб. арт. / пад агул. рэд. Т. І. Шамякінай; склад. В. В. Прыемка. Мінск: БДУ, 2018.